

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

MÚZEUMPEDAGÓGIAI FOGLALKOZTATÓFÜZET

a

„XX. századi traumák”
című
időszaki kiállításhoz

Előszó a kiállításról

- ◆ Az Interreg V-A Ausztria-Magyarország Együttműködési Program keretében megvalósuló “border(hi)stories” című projekt célja, hogy segítse az osztrák-magyar határszakasz I. világháborútól a XX. század végéig tartó történelmi eseményeinek, konfliktusainak megértését, az átélt traumák feloldását. A projekt keretében a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzattal együttműködve a Hansági Múzeum kiállítást rendezett „XX. századi traumák” címmel, mellyel a múlt század történelmi eseményeit, kiemelten annak helyi, osztrák-magyar határ menti vonatkozásait mutatja be. Ezek közé tartozik a trianoni békeszerződés következtében kialakult nyugat-magyarországi felkelés története, a II. világháború kitörését követő lengyel menekülés, majd a háború vége felé kibontakozó zsidó deportálások és a németek kitelepítése, az 1956-os forradalom helyi eseményei és következményei egészen a vasfüggöny lebontásáig.
- ◆ A kiállításhoz kapcsolódóan múzeumpedagógiai foglalkozásokat kínálunk a mosonmagyaróvári és a régióhoz kapcsolódó iskolai csoportok, elsősorban középiskolás és az általános iskola 7-8. osztályos tanulói számára.
- ◆ Mind a kiállítás, mind a foglalkozások célja, hogy az idősebb generáció által átélt múlt századi, traumákkal terhelt történelmi eseményeket közérthetően megismertesse a határtérségben élő fiatalabb korosztály tagjaival, közelebb hozva a különböző generációkat és nemzetiségeket, összefüggésbe állítva a múlt és a jelen eseményeit, rávilágítva a történelmi folytonosság fontosságára a XXI. században.
- ◆ A kiállítás a Mosonvármegyei Múzeum épületének előterében és időszakos kiállítóterében kapott helyet. A kiállítást kísérő tablókon a múlt század eseményei időrendben jelennek meg, a tények, közösségi sorsok bemutatása mellett megismerhetik a diákok a történelem által meghatározott személyes sorsokat is. A tablókon megjelenő képanyag mellett a vitrinekben eredetiben is láthatók a múzeum adattárában őrzött korabeli dokumentumok és fotóanyagok, de mindemellett helyet kapnak a múzeum gyűjteményéhez tartozó és kölcsönkapott, magánkézben levő tárgyi emlékek (fegyverek, emlékérmek, kitűzők stb.), a múlt század tragikus eseményeit megelevenítő személyes videóinterjúk is.

Ajánlás a kiadványról

- ◆ A „XX. századi traumák” című kiállításhoz kapcsolódó kiadványunknak kettős célja van. Egyrészt képekkel tűzdelt olvasókönyvként segítséget nyújt a diákoknak az iskolában szerzett történelmi ismereteik bővítésére, rendszerezésére, másrészt feladataival, kérdéseivel a tanultak, látottak tovább gondolására, a kiállítás felfedezésére, saját családi múltjuk megismerésére kívánja ösztönözni a tanulókat.
- ◆ A kiadvány – a kiállítás fonalát követve, de a tablókon olvasottakat lerövidítve, azt tágabb kontextusba helyezve – sorra veszi a múlt század traumatikus történelmi eseményeit, kiemelve azok helyi, határmenti vonatkozásait, így dióhéjban a két világháborút, az ezeket kísérő határváltozásokat, meneküléseket és kitelepítéseket, az 1956-os forradalom helyi vonatkozásait egészen a vasfüggöny lebontásáig. A tényszerű leírásokon túl a foglalkoztató füzetben is helyet kapnak a történelmi események által befolyásolt egyéni sorsokat bemutató családi történetek.
- ◆ A kiadványban, akárcsak a kiállításban is fontosak a leírtakat kiegészítő, szemléltető képek, melyek a múzeum történeti adattárában megtalálható korabeli dokumentumokat, a témához kapcsolódó fényképeket, s a múzeum helytörténeti gyűjteményében, valamint magánkézben levő, a kiállításra kölcsönkapott tárgyakat mutatnak be.
- ◆ A mellékletek közt helyet kapott egy feladatlap megoldókulccsal, melynek segítségével a diákok, osztályok

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

akár önállóan, a kísérő pedagógusok koordinálásával ismerhetik meg a kiállítást.

◆ A kiadvány az általános iskola 7-8. osztályosai, a középiskolás korosztály és az őket oktató pedagógusok részére készült.

Mi is az a trauma?

◆ Orvos-Tóth Noémi Örökölt sors című könyvében kitűnően összefoglalja, hogy a XX. század tragikus történelmi eseményei miként hatottak traumaként az akkor élt emberek életére, hogyan határoztak meg az átélt események közösségi és egyéni sorsokat, s e traumák, megélt történetek hogyan élnek tovább az utódokban, hogyan hatnak a jelenkor emberére, s mit tehetünk ezek feloldásáért. A traumák feldolgozásának első lépése a múlt eseményeivel való tudatos szembenézés, melynek alapja a megismerés.

„Ahhoz, hogy feltárjuk családunk traumatörténetét, ismerjük meg a kort, amelyben éltek, és nézzük meg, hogy mindaz, ami számunkra csupán egy fejezet a történelemkönyvekből, milyen formában volt jelen az ő valóságukban.

◆ A XX. század – amelyben szüleink, nagyszüleink éltek a mindennapjaikat – sajnos nem szűkölködött az egész népeket, népcsoportokat sújtó szenvedésekben. Háborúk, népiirtások, koncentrációs táborok szinte felfoghatatlan kegyetlenkedései, kitelepítések, forradalmak utáni kivégzések, üldöztetések –...– A szakirodalom a traumáknak ezt a formáját nevezi kollektív traumának. Ilyenkor a szenvedő egyén ezekkel, tízezrekkel, akár milliókkal osztozik a borzalmakban. –...–

◆ A szenvedés, rettegés és a fenyegetettség hatásaival tömegesen először az I. világháború kapcsán szembesült a modern világ. –...– Amikor 1914. július végén kitört a háború, a férfiak büszkén, de főleg gyanútlanul indultak a frontra. –...– II. Vilmos, a Német Birodalom császára akkor még azzal biztatta őket, hogy mire a falevelek lehullanak, már otthon is lesznek. Az ígélet kincstári optimizmusnak bizonyult, hiszen azok a bizonyos falevelek négyszer is lehullottak, mire véget ért a Nagy Háború, és a katonák hazatérhettek a frontról. Addig azonban korábban elképzelhetetlen borzalmakon mentek keresztül. –...– Ahogy teltek a hónapok, olyan sok katona omlott össze lelkiileg, hogy már az elhelyezésük is komoly gondot jelentett a hadsereg számára. Helyzetüket pedig csak még tovább nehezítette, hogy mind a közvélemény, mind pedig az orvosok úgy vélték, leginkább a jellemükkel van probléma. A pszichés trauma létezését akkoriban még kerek perec elutasították. –...–

◆ A II. világháború idején már fel- és elismerték, hogy lehet valaki bármilyen erős jellem vagy stabil személyiség, nagyjából kétszáz, fronton töltött nap után akkor is minden további nélkül összeomolhat.

◆ A pszichés trauma nem más, mint a fenyegetettségre, a halállal és erőszakkal való szembesülésre adott teljesen természetes emberi reakció. –...–

◆ A pszichés trauma nem elfelejthető, nem kitörölhető és nem tehető semmissé. –...–

◆ A trauma ökölszabálya ugyanis: attól hogy valaminek vége van, még nem múlt el.”

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

MESÉLŐ TÖRTÉNELEM

Olvasókönyv és feladatgyűjtemény

MOSONVÁRMEGYEI
MÚZEUM
9200 Mosonmagyaróvár,
Szent István király út 1.

Az I. világháború rövid története

“Az Égből dühödt angyal dobolt
Riadót a szomorú Földre,
Legalább száz ifjú bomolt,
Legalább száz csillag lehullott,
Legalább száz párta omolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.”
(Ady Endre: Emlékezés egy nyár-éjszakára)

- ◆ Ady Endre idézett versében egyetlen éjszaka leírásába sűríti a háború zűrzavarát és borzalmait.
- ◆ A történelem könyvek szerint az I. világháború kitörésének közvetlen előzménye, hogy 1914 nyarán egy nacionalista szerb diák, Gavrilo Princip több pisztolylövéssel megölte az Osztrák-Magyar Monarchia trónörökösét, Ferenc Ferdinándot és feleségét Sarajevóban. Ez azonban önmagában még nem lett volna háborús ok (casus belli), de a nagyhatalmak közt feszülő ellentétek miatt a szövetségi rendszerek egymásnak estek. A Monarchia Németország biztatására hadat üzent Szerbiának.

- ◆ A szembenálló országok két szövetségbe tömörültek:

központi hatalmak: Németország, Osztrák-Magyar Monarchia, Bulgária, Törökország

antant hatalmak: Anglia, Franciaország, Oroszország + szövetségeseik: Szerbia, Montenegró, Belgium

- ◆ A nagyhatalmak kezdetben abban bíztak, hogy a háború gyors és dicsőséges lesz.
- ◆ 1915 elejére azonban a villámháborús tervek szertefoszlottak, a frontokon állóháború alakult ki. A harcok négy évig elhúzódtak, míg végül az antanthatalmak győzelmével értek véget. A központi hatalmak veresége a Monarchia felbomlását vonta maga után. 1918. november 14-én lemondatták IV. Károlyt, november 16-án kimondták a Habsburg-ház trónfosztását Magyarországon és kikiáltották a független Magyar Népköztársaságot, melynek elnöke Károlyi Mihály lett.

Első világháborús katona

KÉRDÉS

- ◆ Milyen volt a ruhája, fegyverzete egy I. világháborús katonának?

Nézd meg a kiállítás előterében látható katona öltözetét!

- ◆ Tudd meg a felmenőid közt volt-e, aki harcolt, vagy épp életét vesztette a nagy háborúban!?

A következő online adatbázis: <https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/az-elso-vilaghaboru-vesztesegi-adatbazisa> segítségre lehet a kutatásban, ahol sok más információt is megtudhatsz az I. világháborúval kapcsolatban.

1914.	1914.	1916.	1918.
június 28. az osztrák-magyar trónörökös pár meggyilkolása	július 28. az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzen Szerbiának	I. Ferenc József halála, utóda IV. Károly lett	a központi hatalmak veresége

A magyarországi Tanácsköztársaság

- ◆ Magyarországon a háború végével 1919. március 21-én Károlyi Mihálytól Kun Béla vette át a hatalmat a mintegy százharminchárom napig fennálló Tanácsköztársaság élén. Moson vármegye településeiben megalakultak a Tanácsköztársaságot kiszolgáló direktóriumok.
- ◆ Az új kormány intézkedéseinek fogadtatása kezdetben pozitív volt, de az ígéretek be nem tartásával egyre nagyobb lett az ellenállás a szélsőséges-kommunista vezetéssel szemben. Az ellenérzéseket növelték az országban több helyen megjelenő „vörös terror” kegyetlenkedései. A statáriális bíróságok ítéletei és a rendszer ellenségeinek megbüntetésére szervezett csoportok, a Vörös Őrség és a „Lenin fiúk” vérengzései is hozzájárultak a nép egyre határozottabb, a Tanácsköztársasággal szemben mutatott ellenállásához.

direktórium: a Tanácsköztársaság előtt és alatt a helyi tanácsok általában három tagból álló vezető testületei, végrehajtó bizottságai voltak

statáriális bíróság: a statáriális eljárás során a bírósági tanács egyetlen tárgyalás után egyhangúlag hozza meg ítéletét, fellebbezésre és kegyelemre nincs lehetőség, a végrehajtásra pedig azonnal sor kerül

Vörös Őrség: a Tanácsköztársaság alatt működő rendvédelmi szerv
Lenin fiúk: a Tanácsköztársaság alatt a Forradalmi Kormányzótanács politikai karhatalmi különítménye volt a vörös terror hónapjaiban

vörös terror: tágabb értelemben a kommunista mozgalom szimpatizánsai („vörösök”) által elkövetett nagyobb méretű, politikai indíttatású erőszakhullámot jelenti. Magyarországon, elsősorban a Tanácsköztársaság idején elkövetett atrocitásokat értjük alatta

A magyaróvári direktórium tagjai 1919-ben

1919. május 1-i ünnepség a magyaróvári park bejáratával

KÉRDÉS

- ◆ Mikor alakult a magyaróvári direktórium?

Keresd meg a Tanácsköztársaság tablóján a hirdetményt és tudj meg többet az eseményről!

- ◆ Tudd meg, vajon volt-e a családodokban, akit atrocitások értek a Tanácsköztársaság idején?

1918.	1918.	1919.
október 31. őszirózsás forradalom	november 6. a köztársaság kikiáltása	március 21-augusztus 1. a Tanácsköztársaság 133 napja

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

A trianoni békeszerződés

◆ 1920. június 4-én a Versailles-i kastély parkjában található Nagy Trianon palotában aláírták a magyar béke delegáció vezetőjével az I. világháborút lezáró békeszerződést, melynek értelmében a magyar nép súlyos árat fizetett a vesztes háborúért.

◆ Ennek következtében Magyarország területe 282 870 km²-ről 93 000 km²-re csökkent, mintegy 3 millió magyar került át a határ másik oldalára, kisebbségi helyzetbe. A szerződés keménysége nemcsak értetlenséget okozott az országban, hanem kollektív trauma volt az egész magyar nép számára.

◆ A történelmi Magyarország felosztásának több oka volt: az ország soknemzetiségű jellege, a szomszédos országok függetlenségi törekvései és mindenekelőtt a szövetségesek politikai érdekei Európa első világháború utáni újjászervezéséhez. Sok, már amúgy is parázsló politikai problémát azonban az I. világháború és a békefeltételek csak tovább súlyosbítottak.

◆ Moson vármegye településeinek előljáróságai határozatban utasították el a Magyarországot sújtó igazságtalanságokat és tiltakoztak a vármegye szétszakítása ellen. A Szent István király óta meglévő vármegye nyugati területeit Ausztriához csatolták és keleti fele megmaradt Magyarországon. A nezsideri járás összes települése és a rajkai járás hét települése került az újonnan létrehozott ausztriai Burgenland tartományhoz.

◆ Az egykori Moson vármegye megmaradt területeit hozzácsatolták a szintén megcsonkított Győr és Pozsony vármegyékhez. Így jött létre 1923-ban Győr-Moson-Pozsony ideiglenesen egyesített vármegye.

"Ne mondjátok, hogy keressek magamnak máshol helyet a világban, mert nincsen ennek a világnak helye, ami az enyém volna azon az egyen kívül. Ne mondjátok, hogy befogadtok ebbe vagy abba az országba, mert nincsen nekem azokban az országokban semmi keresnivalóm. Ne mondjátok, hogy lelek magamnak hegyet a Kordillerrákban, vagy a Sierra Nevadán: mert a más hegyei azok, nem az enyimek. Az én számomra nincs szépségük és nincs békességük azoknak a hegyeknek. Adjátok vissza az én hegyeimet!"

(Wass Albert: Adjátok vissza a hegyeimet!)

Trianon képeslap

KÉRDÉS

◆ Mely egykor Moson vármegyéhez tartozó községgel kapcsolatban javasolta a határmegállapító bizottság a trianoni béketárgyalások során, hogy maradjon magyar fennhatóság alatt?

A választ keresd a Trianon II. tablón, melyen sok más, egykor a megyéhez tartozó település képét és nevét is megtalálhatod és azt is megtudhatod, miért is lett volna előnyös a fenti javaslat?

◆ Járj utána, éltek-e, élnek-e rokonaid a trianoni békeszerződés következtében elszakított magyar területeken?

1920.

március 1.
Horthy Miklóst
kormányzónak
választják

1920.

június 4.
a trianoni
békediktátum
aláírása

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

A nyugat- magyarországi felkelés

◆ A trianoni békeszerződésben megerősített Ausztriával kötött saint-germain-i béke értelmében 1921. augusztus 28-án kellett volna átadni a magyar hatóságoknak Nyugat-Magyarország területét Ausztriának. A döntés ellen a gróf Bethlen István miniszterelnök által vezetett magyar kormány is tiltakozott és megpróbált megállapodni az osztrák államvezetéssel, de a próbálkozások eredménytelenül zárultak.

◆ Amikor az osztrák csendőr alakulatok átlépték a határt, 1921. szeptember 8-án a Nyugat-Magyarországon szerveződött szabadcsapatok a Rongyos Gárda tagjaival közösen szembeszálltak a területre bevonulni akaró osztrák csendőrség alakulataival és Ágfalvánál sikeresen megállították azokat. Ezzel vette kezdetét a nyugat-magyarországi felkelés, amely közel másfél hónapig tartott.

Rongyos Gárda: 1919-ben Héjjas Iván és gazdátársai a frontról hazatért katonákból és gazdákból szerveztek szabadcsapatokat. A tagok között volt a magyarvári Gazdasági Akadémia több hallgatója is. Elsődleges célkitűzésük volt a kommunizmussal szembeni ellenállás és a magyar határok védelme

◆ A magyar kormány hivatalosan nem támogatta az ellenállást, amelynek vezetője Prónay Pál százados volt. A felkelés során a felkelők kiszorították az osztrákokat Burgenland teljes területéről, majd kikiáltották a Lajtabánságot, Prónay Pált nevezve ki lajtai bánnak. A csak névleg önálló állam két hónapig állt fenn.

◆ 1921. október 11-től kezdődően került sor a velencei konferenciára, melyen a magyar és az osztrák fél egyezsége jutott, hogy Sopron és környékének hovatartozásáról népszavazás döntsön. Az egyezmény aláírását követően az osztrák katonaság és csendőrség folyamatosan birtokba vette a neki ítélt nyugat-magyarországi területeket.

◆ 1921. december 14-16. között tartották a soproni népszavazást, melynek eredményeként Sopron és a környező nyolc település Magyarország része maradhatott. Ez volt a trianoni békeszerződés egyetlen komolyabb területi revíziója, melyet a nagyhatalmak tartósan elfogadtak.

Képeslap a nyugat-magyarországi felkelésről

Rongyos Gárda harcosai
(Landesarchiv Burgenland)

KÉRDÉS

◆ Melyik volt az a nyolc település, amely a soproni népszavazást követően Magyarország része maradhatott?

Hogy megtudd a választ, nézd meg A nyugat-magyarországi felkelés I. tablón a térképet!

◆ Kérdezd meg idősebb rokonaid, vajon van-e olyan felmenőd, aki tagja volt a Rongyos gárdának és részt vett a felkelésben?

1921.

augusztus 28-október 13.
a nyugat-magyarországi felkelés

1921.

október 11-13.
velencei konferencia

1921.

december 14-16.
soproni népszavazás

Hazánk a két világháború között

◆ A Magyar Királyság gazdasági egysége az I. világháborút követő területi felosztással megbomlott. Elvesztettük nyersanyagleőhelyeink nagy részét, a feldolgozóipar viszont Magyarországon maradt. 1922-ben Magyarország belépett a Népszövetségbe. Az 1927-es pénzreformmal az elértéktelenedett korona helyett bevezették a pengőt. 1929-ben kitört a gazdasági világválság, mely Magyarországon főleg a mezőgazdaságban érezte hatását. Megnőtt a munkanélküliség. Az elégedetlenség tiltakozásokhoz, tüntetésekhez vezetett. A Bethlen-kormány lemondása után gróf Károlyi Gyula vette kezébe az irányítást, majd őt követte Gömbös Gyula miniszterelnök 1932-ben, aki kísérletet tett a fasiszta diktatúra kiépítésére Magyarországon. Gömbös halálát követően Darányi Kálmán kormánya került hatalomra 1936-ban.

◆ A Horthy-rendszer külpolitikájának fő célja az elszakított országrészek visszacsatolása volt. Mindenki tudta, hogy külföldi támogatás nélkül a revízió kudarcra van ítélve, ezért a magyar diplomácia Olaszországhoz, majd Németországhoz próbált közeledni.

◆ 1938. november 2-án Magyarország területi igényeit kielégítve megszületett az első bécsi döntés, melyben az országhoz csatolták Szlovákia déli részét.

◆ 1939-ben Teleki Pál lett a miniszterelnök. Magyarország csatlakozott az antikomintern paktumhoz, majd kilépett a Népszövetségből.

Népszövetség: 1919. június 28-án született meg, a szövetséges hatalmak a párizsi békekonferencián kezdeményezték létrehozását, 1923-ban 53 tagja volt

antikomintern paktum: az Adolf Hitler vezette Németország és a Japán császárság kötötte 1936. november 25-én Berlinben a Kommunista Internacionálé és különösen a Szovjetunió elleni együttműködésről.

revízió: az országhatárok módosításának követelése, mint politikai cél. Az I. világháborút követő békekötések igazságtalanságának elismertetése, és az így kialakított országhatárok módosításának követelése

Felvidék visszatérése, 1938.

Felvidék visszatérése, képeslap, 1938.

KÉRDÉS

◆ **Tudsz-e olyan települést megnevezni, ami az első bécsi döntés értelmében újra Magyarországhoz került?**

Segít, ha megkeresed a kiállításban azokat a tárgyakat, melyek a Felvidék visszacsatolásának állítanak emléket!

◆ **Miben tér el a régi pengő a mai forinttól?**

Az összehasonlításhoz nézd meg a vitrinekben a pengőt, melyet az 1927-es pénzreformmal vezettek be Magyarországon!

◆ **Őriz-e családokat ebből az időből való pénzürméket?**

Menekülések

és deportálások a

II. világháború alatt és után

Lengyel menekültek

„Az ökrök száján véres nyál csorog,
az emberek mind véreset vizelnek,
a század bűzös, vad csomókban áll.
Fölöttünk fú a förtelmes halál.”

(Radnóti Miklós: Razglednicák - Mohács, 1944. október 24.)

◆ 1939. szeptember 1-én a Német Birodalom hadüzenet nélkül lerohanta Lengyelországot. Ennek következtében kezdetét vette a II. világháború. Néhány héttel később a szovjet-orosz csapatok is megtámadták Lengyelországot és követelték saját részüket az ország területéből. A Lengyelországban megindult hadiesemények és üldöztetések következtében rengeteg személy menekült el az országból, többek között Magyarország területére. A lengyelek elhelyezését a katonai parancsnokság szervezte meg. Három központi tábor került kialakításra: egy Mosonmagyaróváron, egy Rajkán és egy Püski településen.

◆ Rajkán 1939-ben emléktáblát avattak a lengyel menekültek a római katolikus templom falán. Ezzel kívánták kifejezni hálájukat és köszönetüket Magyarország felé és szeretetüket lengyel hazájuk felé. A háború előrehaladtával a lengyel menekültek többsége távozott hazánkából. Néhányan azonban itt telepedtek le és családot is alapítottak új hazájukban.

◆ A II. világháborúban a szövetségesek és a tengelyhatalmak álltak egymással szemben. A szövetséges hatalmak magját a „Három Nagy” képezte: az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió. A tengelyhatalmak a német szövetségi rendszerhez tartozó államok elnevezése Németország, Olaszország és Japán, illetve szövetségeseik.

◆ Magyarország 1940-ben lépett be a háborúba Németország oldalán. Ugyanebben az évben született meg a második bécsi döntés, melynek értelmében Magyarország visszakapta Észak-Erdélyt. A németek követelésére Horthy csapatokat küldött az orosz frontra, de titokban tárgyalásokat kezdett a szövetségesekkel. Hogy megakadályozza hazánk átállását, Hitler parancsot adott Magyarország megszállására. 1944. október 15-én Horthy sikertelen kiugrási kísérletét követően a magyar nyilasok (szélsőséges politikai párt) a németek támogatásával megszállták a fővárost és átvették a hatalmat. Vezérük, Szálasi Ferenc kormányt alakított és parancsot adott a magyarországi zsidóság elhurcolására.

Lengyel menekültek és vendéglátóik a magyaróvári vár előtt

Üdvözlőlap, Erdély újra magyar föld, 1940.

KÉRDÉS

◆ **Melyik magyaróvári épület előtt állnak a lengyel menekültek és vendéglátóik a korabeli fotón?**

A választ a kapcsolódó tablón találod, melyről azt is meg tudhatod, többek között hol találhatók a lengyel menekültekhez kapcsolódó emlékművek Magyaróvár környékén?

◆ **Tudsz-e arról, hogy vannak-e lengyel felmenőitek?**

1927.	1929-33.	1938.	1939.
pénzreform	gazdasági világválság	november 2. első bécsi döntés	Magyarország csatlakozott az antikomintern paktumhoz

1939.	1940.	1944.	1944.
szeptember 1. a II. világháború kezdete	augusztus 30. második bécsi döntés	március 19. Magyarország német megszállása	június 6. Magyaróvári járás zsidó lakosságának deportálása

Menekülések
és deportálások a
II. világháború alatt és után

HUSZADIK SZÁZADI
TRAUMÁK

A zsidók deportálása

◆ A német megszállást, 1944 márciusát követően Berlinből erélyesebb fellépésre szólították fel a magyar hatóságokat a zsidósággal szemben. Az eddigi munkaszolgálatos behívók helyett a zsidóság gettóba zárása, majd pedig külföldi koncentrációs táborokba deportálása vette kezdetét. Több százezer deportálásra ítélt zsidó származású magyar állampolgár hagyta el szülőföldjét a hegyeshalmi határátkelőnél. A hegyeshalmi községi temetőben ma kb. százhusz egykori munkaszolgálatos személy nyugszik, akik itt, a településen haltak meg és akiket itt temettek el. A temető kapujában emléktábla őrzi emléküket!

gettó: eredetileg a zsidónegyedet, a zsidók által lakott városrészt jelentette, amelyet eredetileg csak a közös életmód miatt hoztak létre, később a mindenkor hatalom jelölte ki kényszerlakhelyül

koncentrációs tábor: főleg a totalitárius berendezkedésű államok egyik különösen kegyetlen, elrettentő büntetés-végrehajtási eszköze, lényegében börtöne

deportálás: olyan tevékenység, melynek során egy állami hatóság egy terület lakosait vagy egy részüket ideiglenesen vagy véglegesen más lakhelyre költözteti, illetve a kiköltöztetett lakosokat nem engedi vissza lakhelyükre

◆ Győr-Moson-Pozsony vármegyén belül a Mosonmagyaróváron és a magyaróvári járásban élt zsidóság nagy részét a mosoni városrészben kijelölt gettóba gyűjtötték össze 1944 tavaszán, ahonnan többségüket előbb Győrbe, majd az auschwitzi koncentrációs táborba deportálták. A háború után csak néhány személy tért vissza Mosonmagyaróvárra. Az egykor virágzó zsidó közösségek emlékét ma már csak temetőik őrzik és az elhurcolásukra állított emlékművek.

◆ 1944 végétől az országot megszállva tartó németek és a hatalomra került nyilasok ellen harcoló szovjet csapatok fokozatosan elfoglalták Magyarország területét. A nagyvárosok közül a világháborúban Budapest ostroma volt az egyik legtovább tartó. A háború Európában 1945. május 8-án Németország feltétel nélküli megadásával fejeződött be.

A magyaróvári járás zsidó áldozatainak emlékműve

Kurz Adolf és Regina síremléke a rajkai zsidó temetőben

KÉRDÉS

◆ **Volt-e túlélője a Kurz családban az auschwitzi koncentrációs tábornak?**

Olvasd el a család történetét a témához tartozó tablón és tudj meg többet róluk!

◆ **Volt-e olyan a felmenőid közt, akit nemzetisége, vallása miatt vagy más okból üldöztek, kirekesztettek?**

1944.	1945.	1945.	1945.
október 15.	február 13.	május 8.	szeptember 2.
nyilas hatalomátvétel	Budapest ostromának vége	Németország feltétel nélküli megadása	Japán kapitulációja

Menekülések
és deportálások a
II. világháború alatt és után

HUSZADIK SZÁZADI
TRAUMÁK

A németek kitelepítése

◆ 1945 nyarán zajlott a potsdami konferencia, melyen a győztes hatalmak döntöttek a német ajkúak kitelepítéséről. Kitelepítés hatálya alá tartoztak azok a személyek, akik tagjai voltak a Volksbund szervezetnek vagy az SS-nek, illetve korábban magyarosított nevüket visszaváltoztatták németre. A kitelepítések megkezdése leghamarabb az ország nyugati megyéiben indult.

Volksbund: a magyarországi német kisebbség szervezete volt, amely 1938-ban alakult és a Harmadik Birodalom érdekeinek képviselője volt Magyarországon. Jelentős szerepet játszott a Waffen-SS magyarországi toborzásaiban is

SS: a Schutzstaffel rövidítése (magyarul Védőosztag), ami a Németországban 1933-ban hatalomra került, Adolf Hitler vezetése alatt álló Nemzetiszocialista Német Munkáspárt katonai és védelmi szervezete volt. A Waffen-SS (fegyveres SS) az SS katonai szárnya volt, félkatonai szervezeteként működött

◆ A németek kitelepítése Levélen 1945. augusztus 5-én kezdődött, rendőri biztosítással. Az otthonukat elhagyók ágyneműt, takarót, kevés élelmiszert vihettek magukkal kézipoggyászként, a csomagolásra két óra állt rendelkezésre. A kitelepítési bizottság tagjai összeírták a házban található berendezési tárgyakat. Sokan hitték, hogy ez csak egy ideiglenes kitelepítés, ezért sok értéket elástak, amit később a betelepedők megtaláltak. Augusztus végére mindenkinek el kellett hagynia otthonát. A telet a levéli németek hegyeshalmi, mosonszentpéteri, mosonszentjánosi, máriakálnoki, mosoni és rajkai sorstársaikhoz hasonlóan, ínséges körülmények között a mosonszolnoki gyűjtőtáborban töltötték. 1946 áprilisában marhavagonokban harminc fős csoportokban vitték őket Németország amerikai zónájába. A falut benépesítő új lakosok Felvidékről és Erdélyből érkeztek.

◆ A magyar kormány 1947. február 10-én írta alá a II. világháborút lezáró békeszerződést Párizsban. Érvénytelenítették a korábbi terület-visszacsatolásokat. Magyarország további sorsát a háborús vereség és a szovjet megszállás évtizedekre meghatározta. Szocialista országgént teljesen a Szovjetunió befolyása alá került.

Kitelepítési emlékmű, Levél

KÉRDÉS

◆ **Mit vihettek magukkal a kitelepítettek?**

Keresd meg a németek kitelepítéséhez kapcsolódó installációt a kiállításban, hogy választ kapj a kérdésre!

◆ **Őriz-e a családot olyan személyes tárgyakat, melyek „túléltek” a II. világháborút?**

1945.	1946.	1946.	1947.
potsdami konferencia	március 5. Sir Winston Churchill fultoni beszéde	pénzreform (pengő helyett a forint bevezetése)	február 10-én békeszerződés aláírása Párizsban

HUSZADIK SZÁZADI
TRAUMÁK

A pozsonyi hídfő

Alvó szegek a jéghideg homokban.
Plakátmagányban ázó éjjelek.
Égve hagytad a folyosón a villanyt.
Ma ontják véremet.
(Pilinszky János: Négysoros)

- ◆ A németek elűzetése mellett újabb sokként érte Győr-Moson-Pozsony vármegye lakóit, hogy a béketárgyalások értelmében Magyarország az úgynevezett „pozsonyi hídfőt” is köteles átadni a csehszlovák államszövetségnek.
- ◆ A „pozsonyi hídfő” elnevezés az I. világháborút lezáró béketárgyalások során jött létre. A Párizs környéki béketárgyalások értelmében, Magyarországgal szemben a csehszlovák állam stratégiai szempontból védelmi hídfőt alakított ki Pozsonnyal szemben, a Duna jobb partján Pozsonyligetfalu (Engerau) településnél. A II. világháború végét követő párizsi béketárgyalásokon vetette föl a csehszlovák delegáció, hogy a magyarok ellen honvédelmi okokból szükség van a pozsonyi hídfő kibővítésére, öt magyarországi községgel. A tervezetben eredetileg Dunacsún, Horvátjárfalu, Oroszvár, Rajka és Bezenye szerepelt, de végül csak az első hármat ítélték Csehszlovákiának, ezzel újabb 93,7 km²-t elcsatolva Magyarországtól.
- ◆ Bezenye lakosságát amiatt is mélyen érintette az újabb területvesztés, mert így újabb horvát ajkú falvaktól választotta el határ a községet. Az egykori horvát falvakkal a kapcsolattartás akkor vált még nehezebbé, amikor szovjet utasításra a magyar hatóságok megkezdték a „vasfüggöny” kiépítését.

vasfüggöny: a nyugati és a kommunista országok határán (az utóbbiak által) kiépített akadályrendszer, amely a két tábor fizikailag is elválasztotta egymástól

- ◆ 1948. február 18-án Magyarország „barátsági együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási” egyezményt kötött a Szovjetunióval. A háború után a szovjetek bábjaként működő Magyar Kommunista Párt hozzálátott a többi párt felszámolásához, a szociáldemokrata pártot magukba olvasztva létrehozták a Magyar Dolgozók Pártját, így 1949-re megalkult az egypártrendszerű kommunista diktatúra, élén Rákosi Mátyással.

1948.	1948.	1949.
február 18. egyezmény a Szovjetunióval	június a kommunisták és a szociáldemokraták egyesülése	az egypártrendszerű diktatúra

Távírat Párizsból 1947. augusztus 29.

Trianoni hármashatár Köpcsény és Oroszvár között, 1941.

KÉRDÉS

- ◆ **Az elcsatolt három település közül, melyiken található a Lónyay-kastély?**
A választ keresd a Pozsonyi hídfő című tablón, melyen a két másik Csehszlovákiához csatolt településről is találhatsz korabeli képeket.
- ◆ **Van-e családi kötődés az említett öt határmenti település valamelyikéhez, melyekkel a csehszlovák delegáció a pozsonyi hídfő kibővítését tervezte?**

HUSZADIK SZÁZADI
TRAUMÁK

1956-os forradalom

„Nem érti ezt az a sok ember,
Mi áradt itt meg mint a tenger.”
(Márai Sándor: Mennyből az angyal)

- ◆ A magyar nép 1956-ra megelégtelt a kommunista diktatúrát és a szovjet katonai megszállást. Október 23-án felkelés tört ki a szabadsáért és a demokráciáért. Az eredetileg békés tüntetesként induló forradalom fegyveres küzdelemmé változott, melynek elfojtására november 4-én orosz csapatok vonultak be Budapestre. A nagyhatalmak tétlenül nézték, amint a szovjet tankok eltiporták a magyar szabadságharcot. Nagy Imre miniszterelnököt és társait kivégezték, az országban a hatalmat Kádár János vette át.
- ◆ Mosonmagyaróvár laktanyáiban a budapesti események hatására 1956. október 24-én elrendelték a harckészültséget. Másnap az akadémisták rokonszenvtüntetés szerveztek a budapesti forradalmárok mellett. A magyaróvári várból háromszáz fős menet indult a városi és a járási tanács, illetve a pártbizottság épületei elé, ahol a tömeg elénekelt a Himnusz, majd a fegyveres őrseget látva békésen feloszlott. Október 26-án reggel gimnazisták, általános iskolások tanáraikkal, akadémisták és munkások indultak a város központjába, hogy a közintézmények homlokzatáról eltávolítsák az önkényuralmat szimbolizáló vörös csillagot. A tömeg egy része az 1848-as obeliszkhez vonult és ott rögtönzött megemlékezést tartott, majd a rendőrséghez érve követelte a vörös csillag eltávolítását. Innen a rádióállomás felé mentek, oda azonban már nem érkeztek meg, mert a távolból hallatszó lövések hatására feloszlottak. A tömeg másik része a Timföldgyár és a Kötöttárugyár épületéhez vonult, hogy az ott dolgozó munkásokat csatlakozásra bírja. Így nagyjából ezer fő indult meg a határőrlaktanya épületéhez, melynek védelmét Dudás István százados, laktanyaparancsnok már a reggeli órákban megerősítette. A tüntetők a vörös csillag eltávolítását követelték az épületről és felszólították a határőröket a hozzájuk való csatlakozásra. Dudás százados kérésüket elutasította és az egyre növekvő tömegbe lövetett. A sortüzet követően a laktanyában fejetlenség lett úrrá, ekkor Dudás százados Rajkán keresztül Csehszlovákiába menekült. November 4-én a megszálló szovjet csapatok ellenállás nélkül megszállták Mosonmagyaróvárt. Az akadémistákat és a nemzetőrség tagjait lefegyverezték.

Iskoláskorú fiatalok felvonulása

Gyászoló családtagok a sortűz áldozatainak temetésén

KÉRDÉS

- ◆ **Hány pontban foglalta össze a diákság követeléseit?**
A választ a „Az 1956-os mosonmagyaróvári események II.” című tablón keresd!
- ◆ **Él rokonod, aki tanúja volt az 1956-os forradalom magyaróvári eseményeinek?**

1956.	1956.	1956.	1958.
október 23. a forradalom kezdeté	november 4. a szovjet csapatok bevonulása	november 11. a szabadságharc vége	június 16. Nagy Imre és társainak kivégzése

Határnyitás

◆ A II. világháborút követően a világ és Európa "kettészakadt". Az elkövetkezendő évtizedeket a fegyverkezési versenyt folytató két szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió szembenállása határozta meg. A szuperhatalmak között közvetlen katonai összeütközésre nem került sor, de számos helyi fegyveres konfliktusban támogattak egymással szemben álló feleket. Az 1946–1989 közötti időszakot hidegháborúnak nevezzük.

◆ Hazánkban az ötvenes évek második felétől a nyolcvanas évek végéig tartó időszak Kádár-korszak néven vonult be a köztudatba. A forradalmat vérbe fojtó szovjetek ugyanis Kádár Jánost juttatták hatalomra, aki visszaállította a Magyar Szocialista Munkáspárt diktatúráját, a szocialista tervgazdálkodást és a szovjet katonai jelenlétet. Cserébe viszont – külföldi kölcsönök révén – az addiginál nagyobb anyagi jólétet biztosított a népnek. Ez viszont az ország eladósodásához, így a rendszer bukásához vezetett.

◆ 1989. június 27-én Horn Gyula magyar és Alois Mock osztrák külügyminiszterek jelképesen átvágták az Európát évtizedek óta szétválasztó „vasfüggönyt”.

◆ 1989. augusztus 19-én a Sopron közelében található Sopronpusztán a helyi kerekasztal résztvevői békedemonstrációt szerveztek Habsburg Ottó és Pozsgay Imre védnöksége alatt. Az esemény Páneurópai Piknik néven vonult be a történelembe. Az esemény apropóján többszáz kelet-német állampolgár jutott át a „vasfüggönyön” keresztül nyugatra.

◆ 1991. július 1-én Jánossomorja és Andau települések között, hosszú évtizedek után ismét megnyílt a határátkelő. Az oroszok által 1956-ban felrobbantott, a Hanság-csatornán átívelő fahidat, amelyen magyarok ezrei hagyták el az országot a forradalom leverése után, egy andau-i fadaragó művész kezdeményezésére a forradalom leverésének 35. évfordulójára, 1991-ben felújították.

◆ 1992 óta Rajka, Németjárfalu (Deutsch Jahrndorf) és Oroszvár (Rušovce) határában, ahol a három ország határai találkoznak és ahol 1989 tavaszán kísérleti jelleggel, szintén átvágták a szögesdrót kerítést, köemlékek hirdetik a megosztottság helyett az összetartozást.

A felrobbantott andaui híd

Szoborpark Rajka határában

KÉRDÉS

◆ **Milyen párhuzamokat fedez fel Mikovics István és Grafleitner Lőrinc történetében?**

Nézd meg a Szökés a vasfüggönyön át című videóinterjút a kiállításban!

◆ **Vannak-e családi történetek a határnyitás előtti és utáni időkből?**

1989.
június 27.
a „vasfüggöny”
jelképes átvágása

1989.
augusztus 19.
Páneurópai Piknik

Határmenti személyes történetek a XX. századból

Fuhrmann Erich története

◆ Fuhrmann Erich Győr-Moson-Pozsony vármegye Rajka településén élt családjával. Édesapja Fuhrmann János (1911-1997), bezenyei születésű horvát, édesanyja Zechmeister Márta (1918-1990), német származású rajkai lakos volt. A Zechmeister családnak hentesüzlete volt Rajkán a Bauernstraße-n (mai Dózsa György utca). Zechmeister Márta édesapja fiatalon, harminhárom éves korában elhunyt, ezt követően özvegye vitte lányaival a hentesüzletet. Az özvegy közölte lányaival, hogy házasodjanak meg, mert ők nem fogják bírni az üzlettel járó sok munkát. Ekkor érkezett Fuhrmann János a hentesüzletbe. Hentes-mészáros végzettségét Magyaróváron szerezte. Az ifjú János és Márta szerelemesek lettek és összeházasodtak. Házasságukból hat gyermek született.

◆ Az 1941. évi népszámlálás alkalmával a Zechmeister család német anyanyelvűnek vallotta magát, míg Fuhrmann János horvát anyanyelvű volt. A háború éveiben Erich és három testvére a helyi német evangélikus iskolában tanultak. Az 1946. évi kitelepítések idején Erich testvéreivel, édesanyjával és nagymamájával felkerültek a kitelepítendőek listájára. Édesapja, János viszont nem volt a listán. 1945-ben több atrocitás is érte a családot. Egy helyi rendőr azonban segítségükre volt a bajban és igyekezett hárítani a családot ért támadásokat. Zechmeister nagymama végül ki lett telepítve, a fiatalabb lánya még 1945 előtt elhagyta Magyarországot és Passau környékén lett új otthonra. Erich szüleivel és testvéreivel itthon maradhatott. Házukat azonban az állam átadta egy, a Felvidékről betelepített agglagénynek. Az ekkor hét tagú család korábbi házuk hátsó részében kapott egy szoba konyhás lakrészt. A Fuhrmann családnak ettől kezdve albérletet kellett fizetnie és gondoskodniuk kellett házuk új tulajdonosának ellátásáról. A hentesüzletet már az államosítás előtt bezárták.

◆ Az 1945–1954 közötti időszakban a Fuhrmann család állandó zaklatásoknak volt kitéve. Egy pillanatra sem érezhették magukat biztonságban, gyakran kellett házkutatásokat elszenvedniük. Ha éjszakánként határsértőket fogtak a közeli határsávban, gyakran rájuk rontottak az éjszaka folyamán, feltételezve, hogy közülük van a határsértőkhöz. Erich és testvérei megbízhatatlanságuk miatt nem választhatták meg szabadon tanulmányaikat. János és Alfréd, Erich bátyjai a mosonmagyaróvári piarista gimnázium elvégzése után nem kaptak engedélyt, hogy felsőbb iskolákba mehessenek. A MOFÉM-ba kellett menniük, kétkezi munkát végeztek, aztán mikor megtudták származásukat, onnan is elküldték őket. A családot a rajkai lakosság részéről megbecsülték, ezért édesapjuk, János elment a helyi pártfőtitkárhoz, hogy megtudja, miért különböztetik meg hátrányosan családját. Ettől kezdve és talán a politikai változások következtében is, a család helyzete jobb lett. A két idősebb fiú, János és Alfréd megkezdhatték felsőfokú tanulmányaikat. Erich a helyi szövetkezet textilüzletébe nyert felvételt és húga, Helga az óvónőképzőben kezdett Sopronban. Erich és Helga az édesapjukkal nyaranta hajnali 3 órára jártak a termelő szövetkezetbe aratni. A család minden nehézség ellenére folyamatosan kitartott, számíthattak egymás segítségére. A nehéz években bár közel volt a határ, de lehetőségük nem volt a menekülésre, ezt sokszor bánták Erich bevallása szerint.

◆ Végül elérkeztek 1956. október második felének reménykeltő napjai. A Fuhrmann házaspár már hetek óta nem tudott semmit János fiukról, aki ekkor Pécsen volt az egyetemen. A forradalom kitörése utáni napokban lanyhult a határellenőrzés és a család németjárfalusi rokonai találkoztak Erich szüleivel a határsávban és hívták őket, hogy jöjjenek át Ausztriába. Az édesapa, János nem akart menni! A rádióból hallották a budapesti híreket. November 4-én reggel Erich édesapja korán kelt. Ekkor elment a rajkai határőr laktanyához, hogy megtudja, mit csinálnak a katonák. Erich elmondása szerint apja hazaérkezése

Fuhrmann Erich laktanyakörnyéki otthonuk előtt, 1960.

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

után mondta nekik, hogy a katonák mozgolódnak és a határ őrizetlen. Bár az apa még mindig nem döntött, családja nyomására elhatározták, hogy elmennek. A családnak ekkor volt egy borjas tehene. A 17 éves Erich gyalogosan ezt vezetve indult Németjárfalu irányába. A család többi tagja befogta a lovat és néhány holmit összegyűjtve indulásra készen állt. Ekkor egy teherautó állt meg házuk előtt, erről a Pécsről haza érkező János ugrott le. A szülők megörültek hazatért gyermeküknek, aki mondta, hogy azonnal induljanak és hagyják itt az egészséget. Fuhrmannék távozása után több, még Rajkán maradt német ajkú és a Felvidékről betelepített család is a nyugatra távozást választotta.

A németek kitelepítése Rajkáról

Deákné Juhász Éva elbeszélése

- ◆ Nagyanym szüleivel és testvéreivel Rajkán lakott. Német és magyar nyelven anyanyelvi szinten beszéltek. Nagypám Lajosmizséről származott és a II. világháború idején katonaeveiben került Rajkára, ahol megismerkedett nagyannyammal és hamarosan össze is házasodtak.
- ◆ Nagyszüleim nem szívesen meséltek a kitelepítések idejéről, de néhány emléket megosztottak velem. 1946-ban a rajkai németeket vagonokra pakolták és a környékbeli hegyeshalmi, bezenyei, oroszvári és dunacsúnyi németekkel együtt, összenyomorítva szállították őket az ismeretlenbe. A vagonokból nehéz volt kitekinteni, a szülők féltették gyermekeiket az embertelen körülményektől és igyekeztek mindannyian túlélni az utazást. Sok élelmet nem vittek magukkal, hiszen kicsi, 45 kg-os csomagjaikba csak néhány apróságot tudtak bepakolni.
- ◆ Nagyszüleim a kitelepítés előtti napokban elutaztak Lajosmizsére meglátogatni nagypám szüleit. Viszátérve Rajkára szembesültek házuk nyitott kapujával és a kifosztott lakással. A konyhaasztalon egy cédula hevert, rajta „Gyertek utánunk!”.
- ◆ Nagypám nem tudott németül, ezért nem akart elmenni, nagyanym pedig a férje mellett döntött. A fiatal házások nehéz helyzetben voltak, egyedül maradtak segítség nélkül. Nagyanym sokáig nem tudott semmit családjáról, még címet sem kapott, hova írja levelét. Hosszú idő után tudta meg, hogy húga, annak férje és két gyermekük az alsó bajorországi Teisbach településen lelt új otthonra.
- ◆ Gyermekeként emlékszem nagyanym húgának első látogatására, amelyet hatalmas örömmel és várákozással élt meg nagyanym. A mama elővette a fehér, aranyszélű kávékészletet, melyet csak ünnepekkor használtunk, s finom ebédet főzött. Látszott rajta az izgatottság. Testvéreivel váltottak néhány levelet, szép, cirkalmas betűkkel írtak mind a ketten, németül, ahogy gyermekkorukban tanulták az iskolában.
- ◆ Amikor megállt az autó, kilépett belőle egy olyan néni, mint a mamám. Szinte teljesen ugyanúgy néztek ki, meg is lepődtem. Talán magasabb volt a vendég, és nagyon szép ruhát viselt. Mi akkoriban nem is láttunk ilyen ruhákat, cipőket. Bőröndjei is voltak, és parfüm illata kellemes volt.
- ◆ A kapuban mamám meglátta hógát, sok-sok évvel a történetek után először. Megölelték egymást, és igyekeztek nem sírni. Csak néztem és figyeltem, mi történik. Nekem is vannak testvéreim, kicsit tudtam, milyen lehet most nekik, de csak később mesélték el, amit előtte nem is sejtettem.
- ◆ Emlékszem, milyen boldogok voltak, amikor a papám rózsasugasa alatt üldögéltek, kávéval ittak, olyan

Deákné Juhász Éva nagyanym öröksége

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

kávéval, amit itt akkoriban nem lehetett kapni, és valami mennyei íze volt. Mi, gyerekek ott ültünk a kis széken, hokedlin, eszegettük, majszoltuk a finom külföldi csokit abban reménykedve, sosem múlik el az íze a szánkban, s hallgattuk a nevetést, melyet mamám és testvére a régi idők emlégetése közben hallattak.

- ◆ Félig németül, félig magyarul kuncogták el, hogyan székálták egymást, hogyan mérgelődött velük anyukájuk, amikor valami csínyet követtek el. Aztán említették, hogy volt két fiútestvérük, akik a háborúban haltak meg, bevonultak, készült róluk egy fotó, néhány levél jött, majd a hír, hogy nem látják őket többé. Aztán megint vidám történet következett, és az ígéretés, hogy most már többször látják majd egymást, mert ők jöhettek ide, csak be kellett jelentkezniük a rendőrségen.
- ◆ Tőlük is tanultam németül, mert mindent érteni akartam, amit mondtak. Olyan jó volt látni, ahogy később beszélgettek, ki nem fogytak a témákból, mindent tudni akartak egymásról. A tőlük elvett időről. A búcsú fájdalmas volt, papám egy rózsaszálat tépett le a kertjéből, és adta oda emlékebe sógornőjének, majd sírva integettek az autó után.

A Kurz család története

- ◆ A magyaróvári járás legősibb, zsidók által nagyszámban lakott központja Rajka volt. Itt élt a fakereskedése révén jelentős vagyonra és tekintélyre szert tett Kurz Ferenc családjával.
- ◆ A Kurz család első ismert tagja Adolf, a XIX. század utolsó negyedében telepedett meg Bezenyén feleségével, Engel Reginával, aki Boldogasszonyból (Frauenkirchen) származott. Kurz úr feleségével fűszer vegyeskereskedést üzemeltetett a község Fő utcáján, a mai Szabadság utca 40. házszám alatt. Boltjuk hátsó részében volt a lakásuk. A rajkai ortodox zsidó hitközséghez tartoztak. A rajkai zsidó egyházközség anyakönyvei szerint 7 gyermekük született. Közülük 5 biztosan megérte a felnőttkort. Fiuk, Ferenc 1883-ban látta meg a napvilágot, Rajkára házasodott, ahol fakereskedést nyitott. Ő töltötte be a rajkai ortodox hitközség elnöki tisztségét a gettózást megelőzően.
- ◆ Lipót és Miklós fiaik az I. világháborúban veszítették életüket, a magyar haza védelme közben. Antal fiuk Mosonban telepedett le, és rövidáru boltot nyitott. Lányuk, Anna 1891-ben születési rendellenességgel jött a világra, ennek következtében nem házasodott meg. Szüleivel élt Bezenyén. A Kurz házaspár boltját feltehetően az 1930-as évek első felében eladta, és a Hangya Szövetkezet költözött az épületbe. Kurz Regina 1935-ben, míg férje, Adolf 1938-ban tisztességes öregségben halt meg. Síremlékük a rajkai zsidó temetőben a mai napig megtekinthető.
- ◆ Ferenc fiukat 61 éves korában, 1944 májusában fiával, Miklóssal munkaszolgálatra vitték Győrbe. Antal boltját a zsidótörvények értelmében államosították. Antal még az 1944-es deportálás előtt meghalt. A család nőtagjait a mosoni gettóba zárták, majd 1944. június 6-án délelőtt vonattal Győrbe vitték, ahonnan néhány nap múlva Auschwitzba deportálták. 1955-ben a bezenyei tanácscon kiállított halotti anyakönyvi kivonat tanúsága szerint Kurz Anna bezenyei lakos 1944 júniusában 53 éves korában Auschwitzban fejezte be földi életét. Ő az egyetlen áldozata Bezenyéről a zsidó Holokausztnak.
- ◆ A Kurz családból csak Ferenc lánya, Márta került ki élve az auschwitzi koncentrációs táborból. Ő később összeházasodott egy angol katonával és Londonban telepedett le.

Kurz Márta családjával a rajkai szülőiház udvarán, 1969.

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

Feladatlap

1.

Mi mikor? Helyezd el az idővonalon a következő eseményeket!

A „vasfüggöny” vége.

A Német Birodalom megtámadja Lengyelországot.

Németek kitelepítése Levélen.

A magyaróvári direktórium megalakulása.

A trianoni békeszerződés aláírása.

A Tanácsköztársaság kikiáltása.

A szovjet csapatok megszállják Mosonmagyaróvárt.

A nyugat-magyarországi felkelés kezdete.

1919. március 21.	1919. március 24.	1920. június 4.	1921. szeptember 8.	1939. szeptember 1.	1945. augusztus 5.	1956. november 4.	1989. június 27.
----------------------	----------------------	--------------------	------------------------	------------------------	-----------------------	----------------------	---------------------

2.

Melyik-melyik? A kiállításon három XX. századi honvédelmi alak kerül megszemélyesítésre. Párosítsd a képeket a megnevezéssel!

katona

határőr

gárdista

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

Feladatlap

3.

Ki kicsoda? Kit melyik történelmi eseményhez, fogalomhoz társítanál?

Kun Béla külügyi és hadügyi népbiztos

1956-os forradalom

Prónay Pál százados

Trianoni békediktátum

Héjjas Iván gazda

Nyugat-magyarországi felkelés

Dudás István százados

Tanácsköztársaság

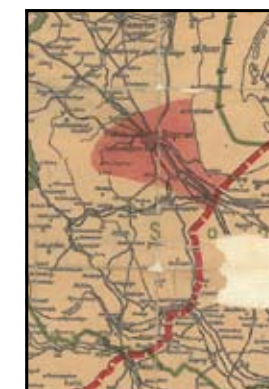
Benárd Ágost delegációvezető

Rongyos Gárda

4.

Mi kicsoda?

Az alábbi korabeli tárgyakhoz, dokumentumokhoz, mely történelmi esemény, korszak társítható? Írd alá a választ!

5.

Minek nevezzetek? Hogy nevezték magyarul az alábbi, Moson vármegyétől a trianoni béke értelmében elcsatolt településeket?

Mönchhof

Neusiedl am See

Andau

Parndorf

Hogy nevezték magyarul az 1946. október 3-i szavazáson a Csehszlovák államnak ítélt településeinket? Mely két település maradt ekkor a magyar határon innen?

Jarovce

Rusovce

Cunovo

Feladatlap

6.

Miért érték atrocitások a tablókon említett családokat a II. világháború ideje alatt és után?
Kösd össze, ha megtudtad a kiállítási tablók segítségével a választ!

faji alapon

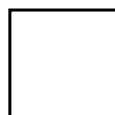
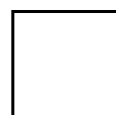
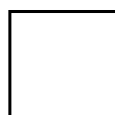
Fuhrmann család

nemzetiségi alapon

Kurz család

7.

Melyik volt előbb? Rakd időrendbe számozással a következő 1956-os fotókat?

8.

Minek az emlékére készült és
hol található az alábbi emlékmű,
emléktábla?

.....
.....

.....
.....

.....
.....

Emlékművek

Mosonmagyaróváron

Gazdászok
I. világháborús emlékműve

Holokauszt emlékmű

Hősi emlékmű
a Hősök kápolnája falán

Mosoni hősi emlékmű

I. világháborús emlékmű

Hungária
I. világháborús emlékmű

A II. világháborúban
hősi halált halt honvédek
emlékműve

Trianon emlékmű

Emlékművek Mosonmagyaróváron

A mosonmagyaróvári
Agrártudományi Egyetem
1956-os diákáldozatainak
emlékműve

1956-os dombormű

1956-os sortűz áldozatainak
emlékműve

Emlékművek Mosonmagyaróvár közelében

I. és II. világháború,
a kitelepítés és 1956 áldozatai
Hegyeshalom

1956-os emlékmű
Feketeerdő

I. világháborús emlékmű
Lébény

A II. világháború
áldozatainak emlékműve
Ásványráró

1956-os emlékmű
Halászi

Emlékművek Mosonmagyaróvár közelében

I. világháborús emlékmű
Jánossomorja

I. világháborús emlékoszlop
Levél

I. világháborús emlékmű
Mosonszolnok

II. világháborús emlékmű
Levél

I. világháborús emlékmű
Rajka

I. világháborús emlékmű
Máriakálnok

Pesti srác
Lébény

Emléknapiok

- ◆ **január 19.** a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapja
- ◆ **január 27.** a holokauszt nemzetközi emléknapja
- ◆ **február 11.** a kitörés emléknapja
- ◆ **február 25.** a kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapja
- ◆ **április 12.** Felvidékről kitelepítettek emléknapja
- ◆ **április 16.** a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja
- ◆ **május 8.** a II. világháború lezárásának emléknapja
- ◆ **június 4.** a nemzeti összetartozás napja – a trianoni békeszerződés aláírásának évfordulója
- ◆ **június 16.** Nagy Imre és társai kivégzésének és újratemetésének emléknapja
- ◆ **október 23.** az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékének ünnepnapja
- ◆ **november 4.** nemzeti gyásznap az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésének emlékére
- ◆ **november 25.** a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapja

Filmajánló

Filmek az I. világháborúról

◆ **Hadak útján** (2011) 12+
Akció | Dráma | Háborús | Történelmi
Az ifjúság végrendelete egy megható történet a szerelemről és az első világháborúról Vera Brittain világhírű memoárja alapján.
RENDEZŐ: Steven Spielberg

◆ **Az ifjúság végrendelete** (2014) 12+
Dráma | Életrajzi | Háborús | Történelmi
Az ifjúság végrendelete egy megható történet a szerelemről és az első világháborúról Vera Brittain világhírű memoárja alapján.
RENDEZŐ: James Kent

Filmek az II. világháborúról

◆ **A csikos pizsamás fiú** (2008) 12+
Dráma | Háborús
A magányos kisfiú, Bruno a II. világháború ideje alatt éli gyerekkorát. Apját, az SS-tisztet áthelyezik Berlinből vidékre, a fiú pedig még inkább elszigetelődik a külvilágtól.
RENDEZŐ: Mark Herman

◆ **Saul fia** (2015) 12+
Dráma | Háborús
Az alkotás az auschwitzi Sonderkommando egy fiktív magyar rabjának történetét meséli el.
RENDEZŐ: Nemes Jeles László

Filmek 1956-ról

◆ **Szabadság, szerelem** (2006) 12+
Dráma | Háborús | Romantikus | Sportfilm | Történelmi
1956. Magyarország csupán egy kis csatlósállam a szovjet blokkban, de nagyhatalom is: vízilabda-válogatottja verhetetlen.
RENDEZŐ: Goda Krisztina

◆ **Lili** (2020) 12+
Családi | Dokumentum | Háborús | Történelmi
Az 1956-os forradalom leverését követően óriási kivándorlási hullám vette kezdetét. A retorziótól való félelmében Lili is hazája elhagyása mellett döntött.
Rendező: Hegedüs Péter

Képzőművészeti ajánló

◆ Tallós-Prohászka István (1896-1974) felvidéki magyar festő ezredrajzolóként többszáz, a háború mindennapjait megörökítő rajzot és vízfestményt készített, melyek a Hansági Múzeum képzőművészeti gyűjteményében is megtalálhatók.

Óvatos vonulás
1958, olaj, karton

1919-es harci jelenet
1960, olaj, karton

Újságot olvasó katona
1919, papír, fekete kréta

Előrenyomulás Csetneken át
1919, papír, fekete kréta

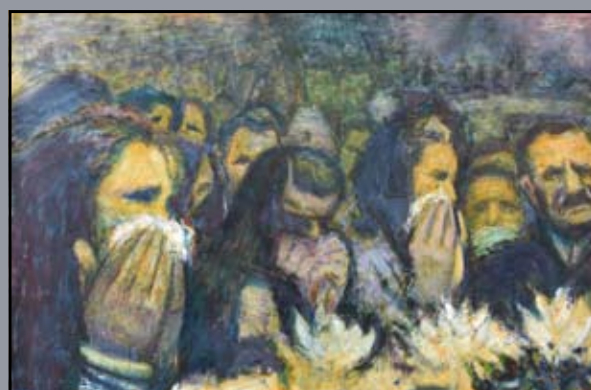
Mandolinon játszó katona
1917, papír, ceruza

Képzőművészeti ajánló

◆ A mosonmagyaróvári Art Flexum Művészeti Társaság nemzetközi művésztelepén több alkalommal is készültek az 1956-os eseményekhez kötődő alkotások kortárs festők ecsetje nyomán, amelyeknek egy része szintén a Hansági Múzeum képzőművészeti gyűjteményét gazdagítja.

Juhász Tibor
Kirakat '56
2006, olaj, vászon

Tóvári Tóth István
Mementó Mosonmagyaróvár '56
1995-96, olaj, farostlemez

Karczag Endre
Ikarus 1956
2006, akril, farostlemez

Megoldókulcs

1.

- A Tanácsköztársaság kikiáltása – 1919. március 21.
- A magyaróvári direktórium megalakulása – 1919. március 24.
- A trianoni békeszerződés aláírása – 1920. június 4.
- A nyugat-magyarországi felkelés kezdete – 1921. szeptember 8.
- A Német Birodalom megtámadja Lengyelországot – 1939. szeptember 1.
- A „vasfüggöny” vége – 1989. június 27.
- Németek kitelepítése Levélen – 1945. augusztus 5.
- A szovjet csapatok megszállják Mosonmagyaróvárt – 1956. november 4.

2.

határőr

gárdista

katona

3.

Kun Béla külügyi és hadügyi népbiztos	—————	Tanácsköztársaság
Prónay Pál százados	—————	Nyugat-Magyarországi felkelés
Héjjas Iván gazda	—————	Rongyos Gárda
Dudás István százados	—————	1956-os forradalom
Benárd Ágost delegációvezető	—————	Trianoni békediktátum

4.

Trianoni békeszerződés

németek kitelepítése

Tanácsköztársaság

Soproni népszavazás

HUSZADIK SZÁZADI TRAUMÁK

Megoldókulcs

5.

Barátudvar	Nezsider	Mosontarcsa	Pándorfalu
Mönchhof	Neusiedl am See	Andau	Parndorf
Horvátjárfalu	Oroszvár	Dunacsúny	Rajka
Jarovce	Rusovce	Cunovo	Bezenye

6.

faji alapon ————— Kurz család
nemzetiségi alapon ————— Fuhrmann család

7.

8.

Lengyel menekültek
emléktáblája
Rajka

Magyaróvári járás
zsidó áldozatainak
emlékműve
Mosonmagyaróvár

Kitelepített németek
emlékműve
Rajka

Látogatói információk a kiállításról

A kiállítás címe: XX. századi traumák

A kiállítás kurátora: Martinschich Balázs történész-muzeológus

A kiállítás helyszíne: Hansági Múzeum – Mosonvármegyei Múzeum

9200, Mosonmagyaróvár, Szent István király út 1.

Nyitva tartás: keddtől vasárnapig 10:00-18:00 között

Megtekinthető: 2022.02.02.-2022.04.17.

Múzeumpedagógia iskolai csoportoknak

Iskolai csoportok részére a kiállításhoz kapcsolódóan

„Mesélő történelem” címmel múzeumpedagógiai foglalkozás igényelhető.

A foglalkozásokon való részvétel ingyenes, de regisztrációhoz kötött.

Jelentkezni lehet a sarkozi.aniko@hansagimuzeum.hu email-címen.

Csoportos látogatás esetén kérjük, legalább egy héttel a tervezett múzeumlátogatás előtt jelezzék igényüket.

Elérhetőségek

☎ +36 96 212 094 📘 Hansági Múzeum 📷 hansagi_muzeum
www.hansagimuzeum.hu

Együttműködő partner

Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat

Projektmenedzser

Interreg
Austria-Hungary

European Union – European Regional Development Fund

border(hi)stories

